

Ulmus 'Columella', een volledig resistent iepenras langs de Koninginneweg in Amsterdam.

eigenschappen. Hij is bij uitstek geschikt als laan- en straatboom doordat hij geen hoge eisen stelt aan de bodem, goed bestand is tegen (zee)wind en zowel strooizout als beschadigingen door verkeer en vandalisme goed verdraagt. Naast zijn waarde als laanboom, heeft de iep ook grote waarde voor de biodiversiteit van insecten en epifyten. Er zijn geen vervangende boomsoorten die al deze eigenschappen in dezelfde mate in zich verenigen.

Iepziekte

Toch heeft de iep een probleem: de iepziekte, die wordt veroorzaakt door de schimmel *Ophiostoma ulmi*. De eerste epidemie begon na de Eerste Wereldoorlog en heeft geleid tot het verlies van het overgrote deel van de Hollandse iepen. Ter vervanging werden veel 'Commelin', 'Vegeta', 'Groeneveld' en veldiepen aangeplant (ongeveer 100.000 per jaar in de periode 1960-1975).

Vanaf 1972 verspreidde zich een nieuwe, veel agressievere vorm van deze schimmel (*Ophiostoma novo-ulmi*) over Europa. Dit leidde tot een tweede epidemie waardoor de nog overgebleven iepen en de nieuw aangeplante, aanvankelijk minder vatbare klonen 'Commelin' en 'Vegeta', zeer zwaar werden getroffen.

Ook de in het buitengebied aangeplante veldiepen (*U. minor*) werden massaal aangetast. Niet alleen in Nederland, maar in heel Europa stierven gigantische aantallen iepen. Alleen al in Groot-Brittannië ging het om meer dan 25 miljoen bomen.

De hoge uitvalspercentages leidden tot een landelijk gecoördineerde bestrijdingscampagne. In 1991 kwam hieraan een einde; de landelijke overheid achtte de ziekte 'beheersbaar' en schafte de wettelijke regeling en de bijbehorende financiering af. De bestrijding werd daarmee weer een taak van de regionale beheerders.

Veel lokale groenbeheerders stelden echter andere prioriteiten en het jaarlijkse landelijke uitvalspercentage steeg weer sterk tot 10-15%. In gebieden waar het oude beleid door de lokale of regionale overheden werd voortgezet, al dan niet via de Iepenwacht, bleek het goed mogelijk om een aanvaardbaar laag uitvalspercentage van ongeveer 1% te handhaven.

Hoewel de uitval dus door gecoördineerde actie van alle betrokkenen tot een aanvaardbaar niveau is te beperken, zijn veel groenbeheerders zeer terughoudend geworden in het planten van nieuwe iepen.

Het gebruik van de iep - ook van resistente iepen - is in de afgelopen decennia dan ook sterk afgenomen. Hierdoor verdwijnt de iep steeds meer uit het Nederlandse landschap.

De onvrede van groenbeheerders en boomkwekers hierover leidde in de afgelopen jaren tot een aantal discussiebijeenkomsten over de toekomst van de iep. De conclusie hiervan was dat de iep in Nederland niet kan worden gemist. Tevens werd geconstateerd dat de iep een goede toekomst kan hebben in Nederland, maar dat er actie nodig is om dat te realiseren.

Resistentie

Inmiddels zijn er in zowel binnen- als buitenland rassen ontwikkeld met een behoorlijke tot goede resistentie tegen beide schimmeltypen. Van de oudere Nederlandse rassen is 'Groeneveld' de enige die een zekere mate van resistentie tegen iepziekte bezit.

De rassen 'Lobel', 'Dodoens', 'Plantijn' en 'Clusius' hebben alle vier een behoorlijke mate van resistentie tegen iepziekte. 'Columella' is het enige volledig resistente Nederlandse iepenras. In Nederland is inmiddels ook een aantal resistente klonen uit het buitenland verkrijgbaar. De zogenoemde Resista-iepen ('Cathedral', 'New Horizon', 'Rebona', 'Regal' en 'Sapporo Autumn Gold') zijn de bekendste. Daarnaast zijn ook 'Homestead',

Gemeenten gezocht

Een van de onderdelen van het nieuwe iepenproject van PPO en Alterra, is onderzoek naar de groei- en gebruikseigenschappen van het huidige iepensortiment. Om de rassen onderling goed te kunnen vergelijken, worden proefbeplantingen aangelegd waar rassen naast elkaar worden uitgeplant. De eerste twee grote beplantingen worden door de gemeente Amsterdam aangelegd in IJburg en het Westpoortgebied. Om de toepasbaarheid van de resultaten te verbreden, zou het goed zijn om ook in andere gebieden enkele vergelijkbare beplantingen aan te leggen. Geïnteresseerde gemeenten die hieraan willen deelnemen, wordt verzocht om contact op te nemen met projectleider Jelle Hiemstra.

'Pioneer' en 'Urban' producten uit Amerikaanse programma's. In Italië zijn recent 'Plinio' en 'San Zanobi' uitgegeven en uit Frankrijk komen 'Lutèce' en 'Vada'. De laatste twee zijn overigens oorspronkelijk afkomstig uit het Nederlandse iepenveredelingsprogramma.

Gebrek aan vertrouwen

De nieuwe iepenrassen worden in Nederland in beperkte mate aangeplant. Blijkbaar ontbreekt het veel groenbeheerders aan vertrouwen om de nieuwe (resistente) rassen op grotere schaal te gebruiken. Onderzoek geeft aan dat dit gebrek aan

vertrouwen het gevolg is van onbekendheid met de groei-eigenschappen van nieuwe rassen en het niet durven vertrouwen op de resistentie ervan.

De eindconclusie van de inventarisatie is dat de iep in Nederland zeker toekomst heeft, mits er iets wordt gedaan aan het gebrek aan vertrouwen. Voor het garanderen van de toekomst van de iep als belangrijke laanboom in Nederland, zijn bundeling en overdracht van de bestaande kennis in combinatie met het opvullen van kennisgebrek essentieel.

In 2006 is daarom door PPO Bomen en Alterra, in samenwerking met de gemeente Amsterdam en boomkwekerij De Bonte Hoek, een iepenproject gestart. Het project richt zich op drie aspecten. Allereerst wordt kennis verzameld over de groei- en gebruikseigenschappen van de huidige iepenrassen. Daarnaast richt het project zich op onafhankelijke toetsing van de resistentie van de nieuwere klonen onder Nederlandse omstandigheden. Hierbij worden ook Nederlandse en Amerikaanse rassen met elkaar vergeleken. Bovendien wordt een serie veelbelovende, maar nog niet uitgegeven klonen uit het oude Dorschkampprogramma meegenomen. Tot slot wordt gezocht naar oplossingen voor de stabiliteitsproblemen die bij een aantal rassen optreden.

De resultaten van dit onderzoek zullen breed worden verspreid, onder meer via een iepenwebsite, die naar verwachting in april 2007 van start gaat, waarna hij steeds verder wordt uitgebreid met nieuwe informatie. Behalve informatie uit het onderzoek zal hier ook praktijkinformatie te vinden zijn. Voor deze praktijkinformatie en voor het onderzoek naar gebruikseigenschappen, wordt contact gezocht met geïnteresseerde gemeenten die in het onderzoek willen participeren (kader). ■

Jelle Hiemstra, Jitze Kopinga en Joukje Buitenveld

Hiemstra is onderzoeker bij PPO in Lisse, (0252) 46 21 21 / jelle.hiemstra@wur.nl; Kopinga en Buitenveld zijn onderzoeker bij Alterra, (0317) 47 47 00.

Het onderzoek is gefinancierd door het Productschap Tuinbouw.

Download het rapport 'Belang en toekomst van de iep in Nederland' via: www.deboomkwekerij.nl

*Verleden en toekomst van de iep; een oude beplanting van de voor iepziekte zeer vatbare *Ulmus x hollandica* 'Belgica' en daarachter de ter vervanging geplante resistente *Ulmus* 'New Horizon'.*

Red de iep

Ooit was de iep een van de populairste bomen in Nederland. De iepziekte heeft hier echter rigoureuus een einde aan gemaakt; de iep raakt steeds meer op de achtergrond. Betekent dit het definitieve einde voor de iep?

Iepen zijn in Europa al zeker 2.000 jaar in cultuur. Nederland kent drie inheemse soorten: de fladder- of steeliep (*Ulmus laevis*), de bergiep of ruwe iep (*U. glabra*) en de veldiep (*U. minor*). Daarnaast komen vanouds veel hybriden voor. Bekend zijn de Hollandse iepen (*U. x hollandica*), hybriden van *U. minor* en *U. glabra*, die aan het eind van de 17e eeuw al door Willem van Oranje naar Engeland werden gebracht (Dutch Elm).

In de 18e en 19e eeuw werd de Hollandse iep de beeldbepalende boom in grote delen van de Nederlandse kustprovincies. Geschat wordt dat er aan het begin van de 20e eeuw in Nederland ten minste anderhalf miljoen iepen waren. Dit is bijna evenveel als het aantal populieren in die tijd, waarvan zeker de helft in bosverband werd geteeld. De iep kan als laan- en straatboom (in de kustprovincies) slecht worden gemist. Dit komt door zijn vele goede